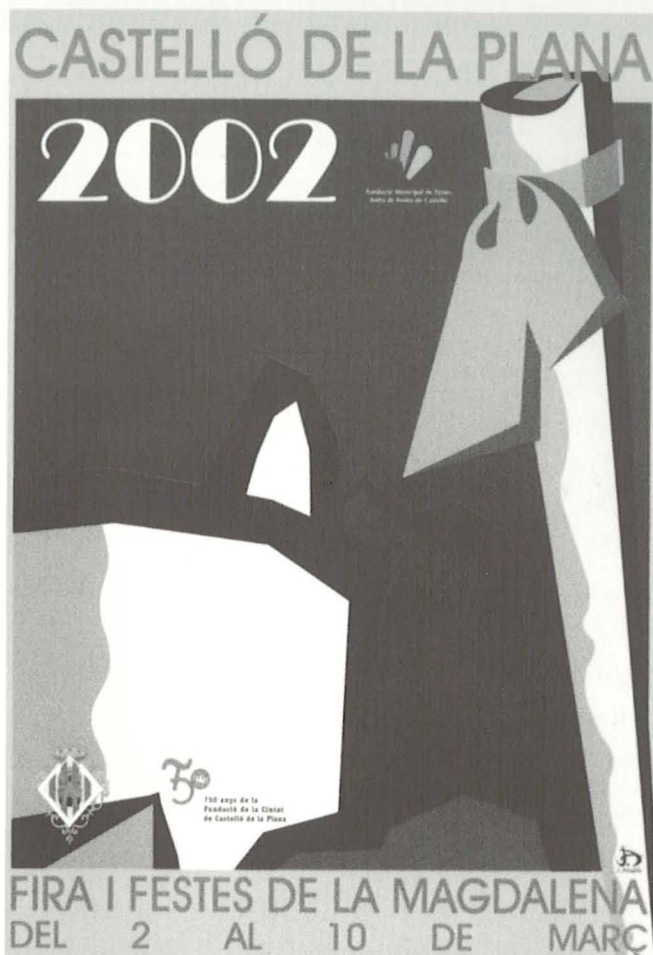

PLAÇA MAJOR

ANY VI . Núm 18 **revista de cultura i festa . federació colles de castelló . hivern 2001**

Cartell de les festes de la Magdalena de 2002

SUMARI

- 2 **Notícies:** XIII Campionat Mundial de Boli
- 5 **Xafardecolles**
- 7 **Història:** Notes sobre el cultiu de l'arròs al terme de Fadrell, (I)
- 8 **Costumari:** La processó de penitents
- 10 **Gastronomia:** Les excel·lències palatals de la fava (Vicia faba, L.)
- 13 **Conte:** El pinyolet terapèutic
- 16 **Opinió:** Lligams entre Castelló i Lleida
- 18 **Poesia:** *Ciutat remor (Oda a Castelló)*
- 20 **Informació**

EDITORIAL

Estrenem portada. Després d'un temps de meditació, ens hem decidit a canviar la cara de la publicació. Un canvi d'imatge que, a més a més, inclou un nou disseny de la compaginació, el canvi de color del paper i l'afegit de quatre pàgines més de contingut. I creiem que això és un motiu de satisfacció que no podíem passar per alt a l'editorial d'avui.

Canviem la cara de la revista, sí, però no l'objectiu amb que va nàixer la publicació, ara fa sis anys: la recuperació de la memòria col·lectiva i alhora la necessitat de preservar-la. Nogensmenys, la revista és un producte editorial —finestra i veu d'un col·lectiu humà— que naix amb voluntat de recerca i de diàleg amb la cultura i la festa de què formem part.

Al llarg d'aquests anys d'existència, **Plaça Major** ha estat el lloc de trobada, l'àgora de paper, des d'on hem intentat de refer el dia a dia de la nostra associació, amb la voluntat de superar dèficits culturals, i amb el repte d'apropar-se, sense límits estrets, a allò que en qualsevol país desenrotllat es pot entendre com a cultura normal i moderna.

Ara, us presentem una revista amb una nova cara, potser més polida, però amb un esperit compromès amb les nostres arrels, la lectura de la qual creiem que ens permet d'encetar una nova etapa editorial, molt il·lusinada, amb la col·laboració de tothom. La col·laboració necessària per tal de preservar el patrimoni col·lectiu de les Colles federades de Castelló.

NOTÍCIES

PLAÇA MAJOR

ANY VI. Núm 18 revista de cultura i festa . federació colles de castelló . hivern 2001

Revista quadrimestral
Hivern de 2001
Any VI, número 18
Castelló de la Plana (la Plana Alta)
Tiratge de 300 exemplars
Preu de subscripció anual: 1000 ptes.
Preu de subscripció fora vila: 1300 ptes.

President Vicente de Juan Martínez
Director Joan Bta. Campos i Cruaïnes
Consell de redacció

Manuel Carceller Safont   Antoni Royo Pérez
Joan Josep Trilles Font   Sònia Sanz i Alegre
Josep Porcar Museros

Dibuixos

Luis Vellón, José Caño, Neus Cruaïnes, José Alonso

Idea de portada, Xipell

Edita

Federació Colles de Castelló

Imprimeix

Graphic Group, S.A. - Pol. Ind. Els Xiprers, 12 - Castelló
Dip. Leg. CS-80-96

Presentació d'originals

Centre Municipal de Cultura, carrer d'Antoni Maura, núm 4
12001 Castelló

Nota

"Plaça Major" no es fa responsable de l'opinió dels seus col·laboradors en els treballs publicats, ni s'hi identifica necessàriament

XIII CAMPIONAT MUNDIAL DE BOLI

Un any més, les colles "Matapoll" i "Xaloc", juntament amb la col·laboració de la Junta de Festes i la Federació de Colles organitzen una nova edició del ja popular, **Campionat Mundial de boli**, que tindrà lloc a la nostra ciutat, del 16 de febrer al 10 de març de 2002.

Cal dir que amb la d'enguany ja en són tretze, les edicions celebrades, amb un gran èxit, tan de participació com de nivell de joc. De fet, per a la propera edició, hi ha hagut un total de 24 equips inscrits —vuit inscripcions més que en edicions anteriors—, la qual cosa ens dóna una xifra total de 120 jugadors, que han hagut de pagar una quota de subscripció per equip de 6, 01 euros. És per tot això que podem afirmar que aquest esdeveniment s'ha consolidat com a un dels actes més tradicionals de la programació esportiva de les festes magdalenenques d'aquests últims anys.

El calendari definitiu de la competició és el següent: la primera volta del campionat es jugarà els dissabtes, els dies 16 i 23 de febrer, a partir de les 10 del matí; la semifinal serà el dissabte, dia 9 de febrer, i, les partides per al tercer i quart lloc i la gran final es disputaran el diumenge, dia 10 de març. Com en les edicions anteriors, les partides es jugaran a l'andana del **Passeig Central del Parc Ribalta**.

Els premis d'enguany són el 1r trofeu Magdalena de 2002 de la Junta de Festes, el 2n trofeu Piscinas Lica, el 3r trofeu Aquastar, el 4t trofeu Federació Colles de Castelló, el trofeu Conlloga Matapoll, el trofeu Colla El Cepet, el trofeu Colla Arròs Caldós i el trofeu Colla Xaloc.

Cal dir que aquest campionat compta amb el patrocini de **Piscinas LICA, S.A.L.**

Informa: **José Manuel Milián, Colla "Xaloc"**

Partida de Boli, al passeig del Parc Ribalta

Foto: Arxiu J. Campos

Amb el suport de la

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE CULTURA, EDUCACIÓ I CIÈNCIA

NOTÍCIES

Activitats de l'Escola Municipal de Dolçaina i Tabal

Alumnes de l'Escola al Correllengua de 2002

L'Escola de Dolçaina i Tabal va participar al Correllengua de 2002 Foto: Arxiu J. Trilles

Alumnes de la nostra Escola participaren en el **Correllengua de 2002**. La participació va consistir en una cercavila que va dizscòrrer fins al centre de formació d'adults **E.P.A. "Pasqual Tirado"** el dijous, dia 4 d'octubre.

Acte inaugural del curs 2001/2002

L'alcalde de Castelló, José Luis Gimeno, va inaugurar el nou curs de l'Escola de Dolçaina i Tabal Foto: Arxiu J. Trilles

El dilluns, dia 19 de novembre de 2001, tingué lloc l'acte inaugural del **Curs 2001/2002** de l'Escola Municipal de Dolçaina i Tabal de Castelló. L'acte fou presidit pel Sr. Alcalde, José Luis Gimeno i per la Regina de Festes **María Mercedes Agost**. També estigueren presents la directora del centre, **Elvira Balaguer**; els regidors, **Beatriz Martínez-Urrea**, **Pepe Pascual**, **Miguel Àngel Mulet** i **Juli Domingo**; **Basilio Trilles**; **Toni Traver** de la Junta de Festes; i el nostre president, **Tico de Juan**.

Presentació del Cançoner

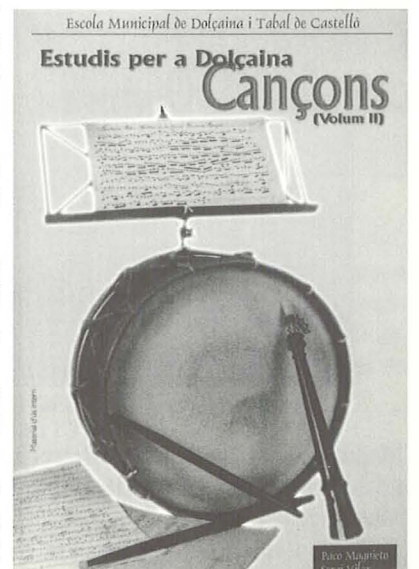
El Cançoner es va presentar al Fòrum Babel, de Castelló Foto: Arxiu J. Trilles

El passat dia 2 de desembre de 2001 es presentà a la **Llibreria BABEL**, la publicació interna de la nostra Escola, **Estudis per a dolçaina. Cançons (Volum II)**. Un treball molt acurat que ha estat realitzat pels monitors de l'Escola **Paco Magnieto** i **Sergi Vilar**. Es tracta d'un manual d'ensenyament de la dolçaina, on podem trobar un bon grapat de cançons per a dolçaina i tabal.

Activitats de l'Escola del primer trimestre de 2002

Durant el primer trimestre de 2002, els alumnes de l'Escola han participat en els següents actes:

- Diumenge, dia 27 de gener, **Processó de Sant Antoni**, a Castelló;
- Divendres, dia 8 de febrer, **Carnestoltes al C.P. "Serrano Suñer"**, de Castelló.
- Dissabte, dia 9 de febrer, **Carnestoltes**, al Grau de Castelló;
- Diumenge, dia 17 de febrer, **IV Trobada Veïnal de dolçaina i tabal**, **4t Concurs per a intèrprets novells**, al sector de la **Gaiata'14 "Castàlia"**.

Portada del llibre *Estudis per a Dolçaina, Cançons (Volum II)*

Juanjo Trilles

NOTÍCIES

Va de música

Cal que ens felicitem de la presentació al **Fòrum BABEL**, de dos discs compactes que s'han produït a la nostra comarca i per gent de casa.

El passat diumenge, dia 18 de desembre de 2001 fou l'harmonista **JOSÉ GALINDO** qui presentà el seu treball **COLUBRARIA**, un treball musical que ret homenatge a les Illes Columbretes. La crítica ha valorat moltíssim aquest compacte, ja que es tracta d'una feina molt ben curada.

Portada del disc compacte *Colubraría*

D'altra banda, el diumenge, dia 13 de gener de 2002, fou el Grup **SAÛC** que ens presentà el seu darrer treball **QUAN EL SOL ENCÉN LA MAR**. **Dani** i la seua companyia d'amics ens feren passar una estona molt agradable als seus incondicionals. L'acte estigué presentat per **Joan Andrés, Joan Valls i Vicent Torrent**, del Grup **Al Tall**.

Portada del disc compacte *Quan el Sol encén la Mar*

Juanjo Trilles

II Premi de Narrativa Breu "Josep Pascual Tirado"

El passat dia, 20 de novembre es va fer públic el veredicte del Jurat del 2n Premi de Narrativa Breu "*Josep Pascual Tirado*". L'acte va tindre lloc als salons de l'Excma. Diputació de Castelló i va estar presidit pel Sr. Miguel Montes, diputat de Cultura de la Diputació de Castelló. A l'acte també estigué present la Regina de Festes de la

Lliurament del II Premi Josep Pascual Tirado Foto: Arxiu J. Trilles

Magdalena de 2002, Rosa Mercedes Agost acompanyada pel president de la Junta de Festes de Castelló, Pere Pau Montañés.

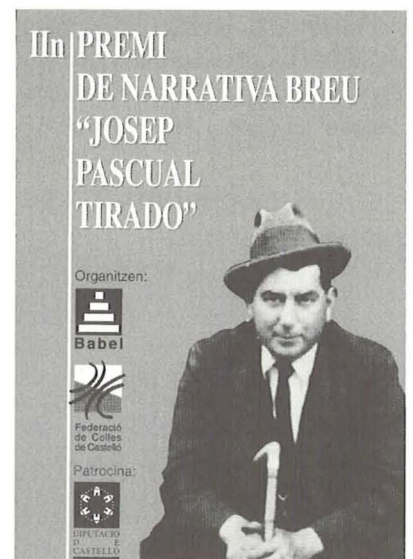
Per a l'edició d'enguany han estat presentades 104 narracions: 49 del Principat de Catalunya, 8 de les Illes Balears, 1 de Badajoz, 1 de Montoro, i 45 de la Comunitat Valenciana. Sent Castelló, amb 21 treballs, la ciutat que més ha participat, seguida amb 19 treballs, de la ciutat de Barcelona. Amb aquestes dades, pensem que el certàmen va ser tot un èxit.

El Jurat estava format per: **Vicent Pascual Roig**, mestre i

fill de Josep Pasqual Tirado, en representació de la Diputació de Castelló. **Antoni Royo Pérez** (Jordi Querol), escriptor, representà a la Llibreria Babel. **Ramon París Peñaranda**, assessor lingüístic i editor de la revista *Alambor*, per la nostra Federació de Colles. I **Joan Josep Trilles Font**, com a secretari del jurat, amb veu però sense vot, com a comissió organitzadora.

Al remat, va estar guanyador el treball presentat per **Nel·lo Navarro**, de La Vall d'Uixó, amb el títol *Els cinc crits*, quedant com a finalistes **Albert García Pascual**, de Castelló, amb el conte, *Una nit sense importància*, i **Joan Mercader Sunyer** d'Olot, amb l'obra, *Diògenes*.

El premi d'enguany constava de l'edició de l'obra guanyadora pel Grup 10 Llibreries de Qualitat i comptava amb una dotació econòmica de 200.000 ptes.

Díptic de les Bases del II Premi de Narrativa Breu *Josep Pascual Tirado*

Juanjo Trilles

XAFARDECOLLES

Campionat de futbol sala

La Colla "El garito" està organitzant amb un gran èxit de participació una nova edició del **Campionat de futbol sala**. A hores d'ara, s'està celebrant la competició de la **Copa**, i per primera vegada s'ha obert la participació a la **Gestora de Gaiates** i a d'altres col·lectius festers de la ciutat de Castelló.

Més colles que mai!

En la reunió del passat dia 24 de gener —primera d'enguany—, gairebé participarem cinquanta colles. Serà que hi ha una gran inquietud per part de tots? O, potser serà que s'apropa la Magdalena?

Va de Gaiates

El dissabte, dia 10 de novembre de 2001, amb motiu de l'acte de la **Presentació de la Gaiata 19 "La Cultural"** ens agermanarem amb els companys de la gaiata. Els companys de la Colla "El garito" ens feren els honors.

El dissabte, dia 15 de desembre de 2001, en l'acte de la **Presentació de la Gaiata 14 "Castàlia"** varen nomenar **Gaiaters d'Honor** a l'Escola Municipal de Dolçaina i Tabal.

Aplec de dolçaina i tabal d'Alcoi

Les Colles Dolçainers i Tabaleters de Castelló i Xaloc, participaren en el 3r Aplec de la Federació Valenciana de

La Colla Xaloc va participar a l'Aplec d'Alcoi Foto: Arxiu J. Trilles

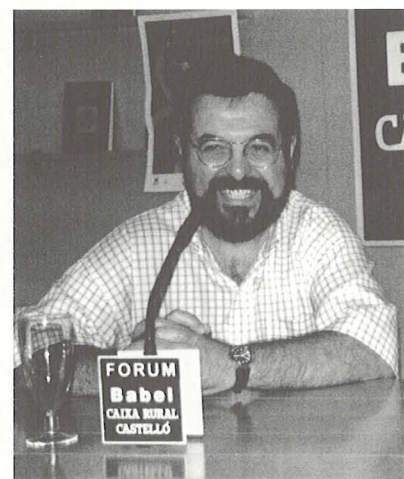
dolçainers i tabaleters, que tingué lloc a la ciutat d'Alcoi, el passat dia 10 de novembre de 2001. A l'Aplec també estigué present notes **Juanjo Trilles**, per tal de preparar el **4t Aplec a Castelló**, que tindrà lloc el proper **9 de juny**, dins dels actes del **750é aniversari**.

Tots els grups de **dolçainers i tabaleters** de la nostra ciutat estant preparant amb ganes els concerts, les exposicions i els actes que giraran al voltant d'aquest Aplec. Tot està a punt per editar un **llibre i enregistrar un CD**.

Si tot va bé, també podrem gaudir del concert de **La Inestable**, que n'està programat per al dissabte, dia **1 de juny** a les 20 hores, a la plaça Major.

Premi de Poesia de La Vall d'Uixó

El coordinador de la revista Plaça Major, **Juan Baptista Campos i Cruañes**, no para de guanyar premis, i s'està llaurant a pols un lloc dins del món de la literatura valenciana. Acaba de guanyar el **Premi de Poesia Jordi de Sant Jordi de la Vall d'Uixó**, amb el poemari **Quadern de l'Índia**. Enhorabona, company!

Juan Bta. Campos, autor del *Quadern de l'Índia*
Foto: Arxiu J. Trilles

Magdalena 2002

Carros

Tenim clar que l'assumpte dels carros hi portarà cua. Sembla que es tornarà al recinte de l'Antic quarter del Tetuan 14, però, després de la informació que ens ha fet arribar el regidor **Carlos Tovar** sobre el magatzem que teníem adjudicat, més que cantar allò de *donde estará mi carro*, ens haurem de qüestionar *on està el nostre magatzem?*

Homenatge a la Dolçaina i Tabal

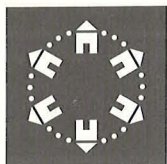
Enguany serà la Colla de Dolçainers i Tabaleters de Castelló als que se'ls lliurarà homenatge. L'acte serà el dimecres, 6 de març a les 20 hores, a la plaça de Santa Clara.

José Manuel Milián

Membre de la Colla "Xaloc" i vocal de la **Junta de Festes** qui porta aquests càrrecs amb una gran elegància, i n'està deixant molt alt el llistó de la nostra gent.

Juanjo Trilles

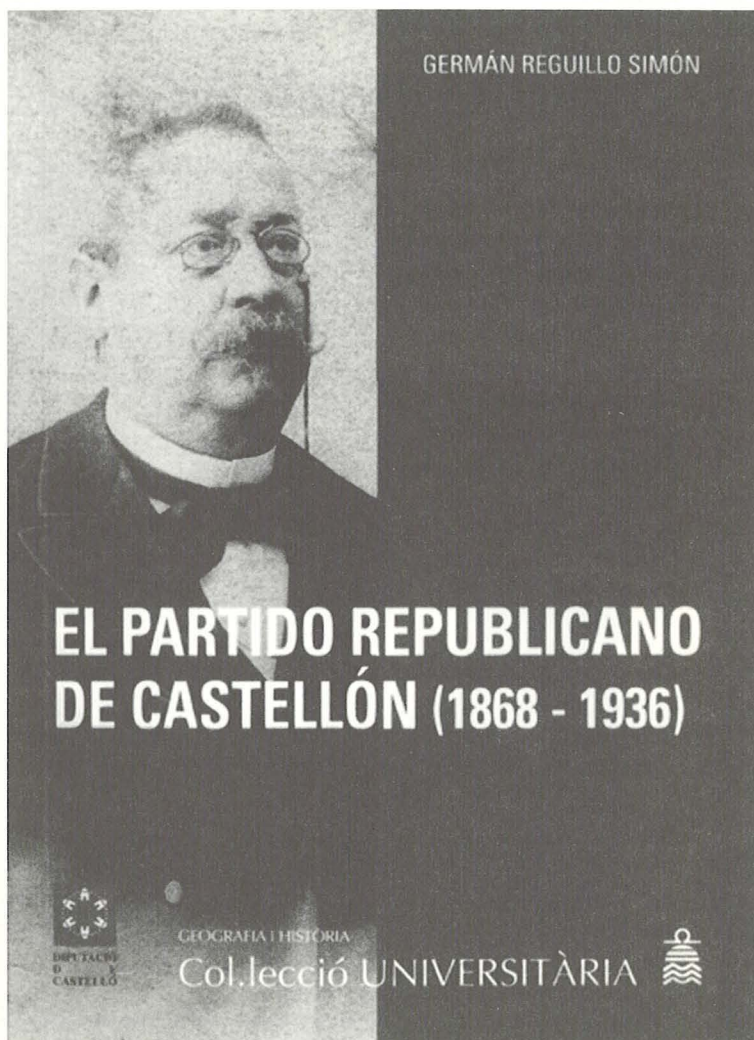
DIPUTACIÓ
D
CASTELLÓ

EL PARTIDO REPUBLICANO EN CASTELLÓN

Geografia i Història
Col·lecció UNIVERSITÀRIA

*Excma. Diputació Provincial
de Castelló. 2001*

Germán Reguillo Simón

El segle XIX va ser, a la província de Castelló, ric en esdeveniments, convuls en la política i en la societat i sense conèixer les seues claus no es pot entendre l'evolució de la societat castel·lenca al llarg de l'última centúria. El període revolucionari, i el fracàs d'experiències democràtiques, com ara la I República, van donar com a fruit dos grans líders que van protagonitzar la política provincial en l'últim terç del segle XIX.

Fernando Gasset Lacasaña i Victorino Fabra són les dues grans personalitats que defineixen la política castel·lenca fins la II República. Amb tots dos polítics tinc lligams familiars entranyables i els dos hi són referents en la meua memòria política.

Per aquesta raó, no puc sinó expressar la meua satisfacció per l'edició d'aquest treball que és el fruit de l'esforç investigador del meu bon amic Germán Reguillo Simón, sense dubte un dels investigadors que bucegen en la nostra recent història per tal de comprendre millor el present i el futur de la província de Castelló, des de la seua vessant d'especialista en Dret polític i constitucional.

Carlos Fabra Carreras
(Extret de la Presentació del llibre)

DIPUTACIÓ
D
CASTELLÓ

HISTÒRIA

Notes sobre el cultiu de l'arròs al terme de Fadrell (I), (Segles XIV i XV)

No hi ha una data exacta de l'inici del cultiu de l'arròs a les nostres terres. Probablement, la planta va ser introduïda pels àrabs durant la seua expansió per la península Ibèrica, i va anar estenent-se durant la seua dominació, a causa de les bones condicions del terreny, la natura benigna del sòl, la presència de l'aigua de reg i, sobretot pel clima tan favorable d'aquestes contrades.

Al llarg de la història, el cultiu d'aquesta gramínia ha estat motiu de moltes polèmiques entre la Comanda de Fadrell, d'una banda i els Jurats de Castelló, de l'altra banda, a causa dels mals que se li atribuïen al seu cultiu.

Les primeres disputes sobre l'arròs estan datades a l'any 1374, tot i que, ben segurament degueren d'haver començat molt abans d'aquesta data. Malgrat que durant aquesta època, la vila de Castelló va prohibir el seu cultiu, l'Orde Militar de Santiago va aconseguir una autorització del mateix rei Pere IV perquè l'arròs es tornés a cultivar en el seu terme municipal.

Va ser després de l'any 1387 que a la vila de Castelló van augmentar les sancions, a causa del cultiu de l'arròs, la qual cosa va ser l'origen de nous enfrontaments entre els llauradors i el govern municipal. Aquests afers van estar resolts pel rei Joan I, qui va prohibir de nou el cultiu d'aquest cereal als termes de Fadrell, Castelló i Borriana.

D'altra banda, hi ha un document del rei Alfons V, datat el 20 de juliol de 1428, que es fa ressò dels enfrontaments entre els veïns de Castelló i la Comanda de Fadrell, al voltant del cultiu de l'arròs. En efecte, segons aquest document, Francesc de Torrella, comanador de Fadrell, obté

Peiró de l'ermita de Sant Jaume de Fadrell.
Foto: Arxiu J. Campos.

d'Eximen Peris de Corella, governador del Regne, una nova autorització per a sembrar arròs. Com a conseqüència d'aquestes disputes, els Jurats de Castelló van haver d'acudir fins el mateix infant Joan, qui va dispondre que fora el Justícia de Castelló qui fera complir els furs i els privilegis de la vila.

Però, el poder de l'Orde de Santiago era tan gran, que fins i tot van arribar a influir en la reina Maria, la qual va encarregar els seus metges, Gabriel Garcia i Domènec Ros, perquè realitzaren un informe sobre el cultiu de l'arròs. Segons sembla, el resultat d'aquell estudi va ser que els metges no hi van trobar cap perill que es relacionés amb el cultiu de l'arròs. Amb aquest informe favorable es va autoritzar, de bell nou, el cultiu de l'arròs al terme de Fadrell, però, al poc de temps es va tornar a prohibir.

Miguel Gómez Barberà

Nòria de la replaça de l'ermita de sant Jaume de Fadrell (Castelló) Foto: Arxiu J. Campos

COSTUMARI

La processó de Penitents

Hi ha una tradició molt antiga per la qual en la nit del dia de la romeria els confreres de la Puríssima Sang ixen de la seua capella en processó a rebre els romeus que arriben des de la Magdalena. Els membres d'aquesta confraria i els apòstols es dirigeixen pel carrer de les Moreres (carrer de Sanahuja) fins al Forn del Pla, on té lloc la trobada d'ambdues processons. També participen en aquesta recepció els confreres de la Confraria de la "Paz y Caridad", instituïda per acompanyar antigament els presos en capella abans del seu ajusticiament, i les més recents de Santa Maria Magdalena i el Crist de Medinaceli.

Els romers són rebuts pels confreres de la Puríssima Sang.
Foto: Arxiu J. Campos.

No és d'estranyar per tant que unes confraries religioses de Setmana Santa participen en aquesta processó religiosa, ni que desfilen posteriorment pels carrers de la ciutat. Es tracta d'una tradició antiquíssima, interrompuda en molt poques ocasions.

Les tres caigudes

El llançament d'una llarga traca i les salves dels guardes rurals anuncien l'arribada de la Romeria, que per l'avinguda de Lledó avança cap a la ciutat. En el precís moment en què afronten ambdues processons, la que arriba des de la Magdalena i la que havia partit de la capella de la Sang, té lloc el simbòlic i emotiu acte de l'Adoració de la Creu, conegut popularment com "les reverències" o "les tres caigudes". Les protagonistes són tres joves del raval de Sant Fèlix, que encarnen les tres Maries (Maria, la mare de Jesús, Maria la Magdalena i

Maria Cleofàs, mare de l'apòstol Santiago i Joan) i un xicot que representa l'apòstol sant Joan.

Davall l'atenta mirada de l'encarregat-"l'agüelo Reverències"-, i a una indicació seua, les tres Maries i sant Joan efectuen tres profundes inclinacions de cap i tres genuflexions fins a doblegar els genolls en terra. Una adoració que per les

reverències executades davant de la imatge del Crist Crucificat ha passat al lèxic popular castellanenc com "les tres caigudes".

La presència dels apòstols

L'acte de les "tres caigudes" té lloc sota l'atenta mirada dels dotze apòstols. Encara que el costum pareix remuntar-se a l'època barroca, les primeres notícies sobre la participació dels apòstols en la processó de la Magdalena són de la segona meitat del segle XIX.

El ric vestuari que ara exhibix el Col·legi Apostòlic, amb túnica de seda o setí i capa de vellut, amb infinitat de dibuixos fets amb lluentons i incrustacions en or i argent va ser renovat en 1952, en celebrar-se les festes del VI Centenari de la fundació de la ciutat. En 1976 i davant la possibilitat de la seua desaparició, va assumir la responsabilitat del seu manteniment la Germandat dels Cavallers de la Conquesta.

Aquesta processó, la primera amb caràcter de Setmana Santa en tota Espanya, està presidida per la imatge del Crist crucificat, una valuosa talla de l'escultor

COSTUMARI

Joan Baptista Adsuara que porten els clavaris i majorals de la Sang, vestits tots ells amb vesta, però sense plastró ni capirot. Els acompanyen a dreta i esquerra, vestits d'etiqueta, els càrrecs entrants i els proposants per a l'any següent. La processó es tanca amb la "revestida", integrada pel prior de la Puríssima Sang, amb capa pluvial morada i altres dos clergues amb dalmàtiques, ornaments de color morat, atès el temps de Quaresma en què es viu, i el record del caràcter penitencial que tenia la jornada.

Escenes de la vida de la Magdalena

Es tracta d'un dels testimonis del passat que ha perdurat en la tradició nocturna del dia de la Magdalena, representant quatre escenes de la vida i llegenda de Santa Maria Magdalena. El costum de representar diversos moments de la vida de Jesús, de la Mare de Déu, dels sants o els principals misteris de la fe cristiana sobre plataformes rodadores té com a finalitat instruir els fidels en el coneixement d'unes veritats exemplaritzants, que d'una altra manera, considerades les condicions culturals de la major part de la població haguera resultat molt difícil. En aquesta ocasió es tracta de divulgar quatre moments de la vida de la santa titular de l'ermita del Castell Vell. Reben el nom de "trionfals" o carros "trionfals", perquè representaven plàsticament

aquelles escenes o moments que l'Església considerava de triomf en la vida de Jesús, la Mare de Déu o els sants.

L'organització i cura dels "carros triomfals" va estar durant segles encarregada als principals gremis de la ciutat. El primer d'ells és el de la **Magdalena profana menjant i bevent amb diversos homes**. Desfila segü-

dament el carro al·legòric del sopar que va tindre Jesús en la casa de Simó el fariseu, amb la **Magdalena llavant els peus de Jesús** amb les seues llàgrimes de penediment i esbaldint-los amb els seus cabells. El tercer dels carros representa el **Sepulcre de Jesús**. Maria Magdalena va acompanyar al sepulcre, en la matinada del diumenge de Pasqua, la Mare de Déu, Sant Joan i Maria, la dona de Cleofàs, per ungir amb perfums el cos del Senyor. Desfila finalment el carro triomfal amb la **Magdalena penedida**, practicant vida de penitència en l'interior d'una cova. La seua organització i conservació està des de 1989 a càrrec de l'Associació de Tarsicis, secció juvenil de l'Adoració Nocturna.

La processó de penitents

conclou, com des de fa segles, en la Capella Gremial de la Confraria de la Puríssima Sang, en la plaça de Maria Agustina.

Mn. Josep Miquel Francés,

vicari de la catedral de Santa Maria, de Castelló

La Tornà de la Romeria i la Processó de Penitents

Els xiquets són els protagonistes de l'acte de "les tres caigudes"

GASTRONOMIA

Sobre gastronomia magdalenenca:

LES EXCEL·LÈNCIES PALATALS DE LA FAVA (*VICIA FABIA*, L.) UN RITUAL GASTRONÒMIC

L'alimentació aconsegueix una funció biològica vital i alhora social d'una vàlua innegable. La manera en què mengem, i per extensió, la cuina, que és un art i també un plaer, abasta des de la funció nutritiva a la funció simbòlica i des del fet individual (psicològic) al col·lectiu (social).

Un poble com el nostre, tan ric en festes i celebracions populars —com la Magdalena, a Castelló— és lògic que presente un bon mostrari gastronòmic, recull de tresors de cuinats, que han anat reblint amb el pas dels anys, el capítol culinari de la festa, com és ara el cas de les faves en la Romeria de les Canyes, un dels actes cabdals de la festa fundacional de la ciutat. Una humil llegum, la fava, que d'altra banda gaudeix d'un interès gastronòmic molt important a tota la conca de la Mediterrània, des de fa segles.

LA IMPORTÀNCIA DE LES FAVES

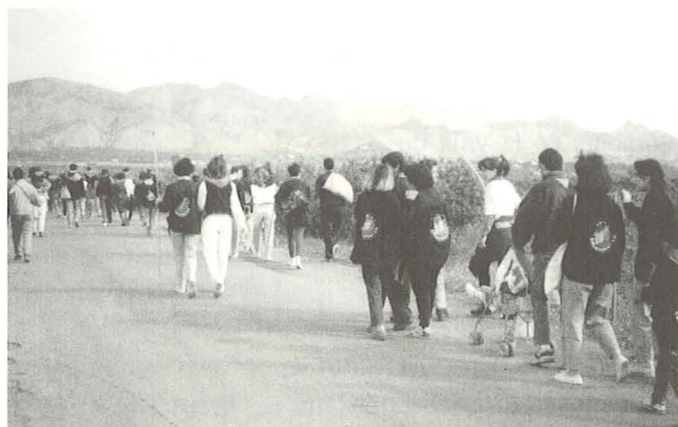
Les faves (*Vicia faba*, L.) són les llavors de la favera, una planta herbàcia de la família de les papilionàcies, d'origen asiàtic, que s'ha cultivat en totes les ribes de la Mediterrània, (des de Grècia a la península Ibèrica, des de Turquia fins al Marroc) des de l'Antiguitat clàssica. Al llarg de la història, les faves s'han usat com a plantes farratgeres, moltes, per a l'alimentació del bestiar i també com a aliment per al consum humà.

I és que les faves són un complement alimentari molt atractiu, si ens deixem portar per les recomanacions dels dietistes moderns i d'allò que anomenen com a una dieta equilibrada, cardiosaludable. No hi ha que fer cas, però, d'aquella dita popular que diu que les faves fan la sang grossa. Reès d'això és cert, ja que hi contenen una proporció molt equilibrada en nutrients: 50-60% de midons, un 1-2% de lípids, i un 20-25 % de proteïnes, a més de vitamines tan importants com la A, C, K, i E.

Crues, bullides, per a fer sopes, en forma de puré, ofegades, cuinades, o en forma de truita, la cuina de les faves és una part innegable dels receptaris culinaris populars de casa nostra. Sí, perquè la fava en forma part, des d'antic, de la cuina popular tradicional, aquesta cuina rural de la memòria, camperola, a què pertanyem per motiu de naixença.

Perquè ací, se n'ha menjat sempre, de faves, i de molt ben cuinades. Ai, les faves al tombet, de la iaia!, amb els seus trossets de llonganissa, i amb el punt just de cansalada i d'all tendre, lleugerament perfumades, amb un farcellet d'herbes de primavera! Ai, els fuetegs palatals de la memòria!

LA ROMERIA DE LES CANYES I LES FAVES

La truita de faves s'esdevé el paradigma gastronòmic de la Romeria de les Canyes
Foto: Arxiu J. Campos

Ha passat l'hivern, com una mà estesa, suau i molt benigne, —que diria el poeta— i lesfaveres estan insòlitàment avançades en els horts de la Marjaleria. Les faves

GASTRONOMIA

ja fa temp que han florit i el fruit ja està pràcticament format. Els castellanencs, com la resta d'habitants d'aquest país, som uns grans devoradors de faves, cuinades a la manera d'ací, és a dir, *al tombet*, bullides, o també en truita, com a entrepà.

Però, ara som al tercer diumenge de Quaresma, temps de dejunis, d'abstinències i de sacrificis per purificar-nos de tot allò que ens impedeix de córrer cap a la Pasqua del Senyor. Tot això ja ho sabem, però la festa és també un motiu excel·lent per a fruit d'un dels plaers més elementals de la vida de l'home: el menjar.

I és que des que naixem fins que morim, menjar és un constant inevitable que ens hi acompanya. L'alimentació i la forma en què mengem són elements culturals importantíssims que marquen el tarannà de la comunitat, ja que a part dels valors nutritius que comporten, també hi comprenen tot un seguit d'elements imaginaris i simbòlics, amb una sèrie de connotacions molt complexes, que ben segur se'n surten del propòsit d'aquestes ratlles.

Doncs bé, com tothom sap, els castellanencs cada tercer diumenge de Quaresma —i això des de l'any 1793— prenem el saquet ple de queviures i la bóta de vi, per tal d'anar de romiatge que ens conduirà fins al lloc pairal de la nostra ciutat: l'ermita de Santa Maria Magdalena del castell Vell.

Quan arribem a l'ermita de Sant Roc de Canet, fem un alto per tal de descansar una estona i matar-hi el cuquet. Ha arribat l'hora d'esmorzar els mengívols entrepans farcits amb la truita de faves tendres, petites i fresques, que ha preparat, amorosidament, la mestressa de

casa, acompanyat d'una garbeta de cebes tendres, dolces i meloses, acabades de collir.

Ací, com passa a d'altres àmbits del costumari popular, mai no arribarem a saber ben bé quin és l'origen d'aquest ritual —si se'm permet— gastronòmic de la *truita de faves*. Una cosa és clara, la nostra és una societat que ve del camp i, per això, la nostra cuina, la cuina d'avui, té en la cuina popular i camperola, el referent inexcusable. Perquè avui,—ho vulguem o no i malgrat la colonització també gastronòmica del veí del Nord—

encara eduquem el paladar a partir de la memòria, de la tradició. I és que no ens hem d'oblidar de la sentència que algú va dir: "som el que hem menjat", perquè al capdavall, tal com deia Josep Pla: "...quan una sensació palatal és susceptible de convertir-se en un incentiu de la memòria, en record i, en definitiva, en enyorança, en nostàlgia, és que l'alimentació que l'ha

produïda, per local que sigui, encaixa perfectament amb la més vasta i general naturalesa humana".

LA CUINA FESTIVA DE LES FAVES

Menjar, ho hem de fer tots cada dia i aquesta necessitat fisiològica i obsessiva ha marcat la història de la humanitat. És cert, també que durant segles s'ha menjat el que s'ha pogut. Per no anar massa lluny, la història de la civilització occidental és la història de la seua fam. I és que la gana ha mogut muntanyes. També ací.

Primer vam collir el que ens donava la natura, després van descobrir el foc, i amb el foc, la cuina. Després vingueren els monestirs i els palaus, que van ser els llocs

Ai, les faves al tombet, de la iaia!

Foto: Arxiu J.Campos

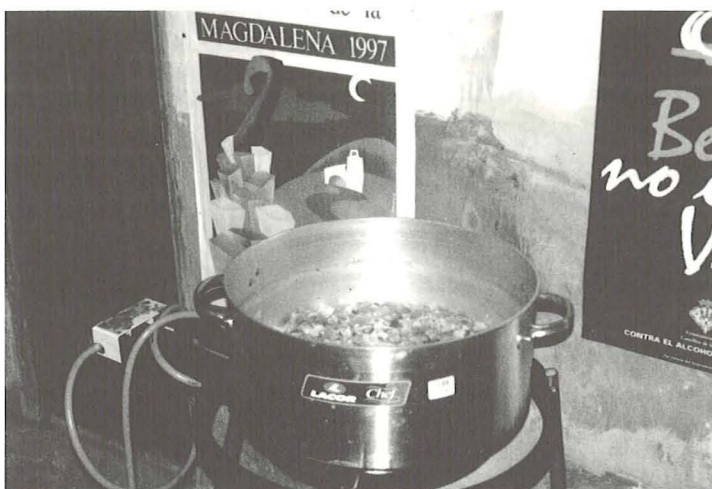
GASTRONOMIA

on es va començar a racionalitzar l'alimentació, i es van regular els àpats i es va marcar un calendari gastronòmic. Als palaus i als monestirs es menjava sempre que es tenia gana. El poble, és clar, passava gana. Sempre ha estat així, des que el món és món.

Hi ha etnògrafs que afirmen que la gastronomia, tal com l'entendem avui, s'inicia a l'edat mitjana, quan es passa de la tradició oral a l'escrita. I, tot plegat és durant aquest període històric que ja hi ha una constatació documental de l'ús de les nostres faves com a element culinari.

Pla assegurava, pel que fa a l'ús culinari de la fava, —i, malgrat que aquesta s'ha conreat a bastament arreu de la Mediterrània— que l'únic poble que al capdavall ha creat una cuina acceptable d'aquesta lleguminosa és la tribu de què formem part. I això que les faves, com ara les seues parentes, les lletilles, els cigrons i els pèsols van estar unes víctimes dels canvis en els costums alimentaris que es van produir com a conseqüència de la Revolució Francesa, amb el naixement d'una nova classe social: la burgesia. De fet, la idea d'establir un ordre en el menjar és una troballa burgesa. A més a més, els burgesos van ser els qui expandiren el costum de menjar bé enllà dels grans senyors, els aristòcrates i el clergat. I és que amb la Revolució Francesa es van rescatar maneres i productes populars i es va començar a fer una cuina més ordenada i refinada, diguem-ne, afrancesada.

Els nostres avantpassats camperols, però, mai no han entès d'aquests refinaments i, en general sempre han estat molt frugals, a l'hora d'enganyar l'estómac. La seua ha estat una cuina molt primitiva, elemental. Per això, parlar ara de les *faves al tombet* en clau de menjar

Faves tendres, petites, com a mugrons de donzella. Ai, les excel·lències palatals de la fava! Foto: Arxiu J. Campos

per al paladar, fóra tota una gosadia.

Tot i que es tracta d'un plat de primavera, quaresmal, l'afegitó de la carn el converteix en un plat festiu i, per tant, en una transgressió evident dels preceptes que l'Església assenyala per a aquests dies, els anomenats "*dies de peix*", en la terminologia de l'edat mitjana. Però, el cert és que en parlar de dies de

feita, les abstinències de la carn sempre s'han passat una mica per alt, què voleu que us diga.

D'entrada, les faves sempre han estat un plat molt local, per a indígenes, que difícilment ha atret el gust dels forasters. I això perquè l'aspecte formal del plat, tan rotund i elemental, contribueix a produir una certa reserva entre els estranys. Res que no es puga de solucionar en un tast! En fer el tast del plat s'acaben els dubtes.

Heus ací les meues recomanacions per fer unes bones *faves al tombet*: Faves tendres, petites, com a mugrons de donzella, amb tota la seua fibra vegetal, i amb un puntet imprescindible d'amargor, ofegades en una olla de fang, amb una poca de cansalada viadeta i unes llonganissetes de budell, —de greix, en aquest plat, ni poc ni massa— cuinades a foc suau, amb un petit ramet de plantes aromàtiques (herba sana, farigola, romaní), i un sofregit natural de ceba tendra i uns alls tendrals. Taparem l'olla i les farem saltar molt a poc a poc, perquè tot es barrege en una simfonia harmoniosa de textures i sabors. Ah, i ni una gota d'aigua. Ai, les excel·lències palatals de la fava!

Joan Bta. Campos i Cruaïnes

CONTE

El pinyolet terapèutic

Com va tabaleter?

La situació per aquí no sé com estarà, però, adonant-me de la magnitud que prenia el tema, vaig decidir d'esmunyir-me. Sóc assabentat del que ocorre; en retard, però m'hi arriba.

Anar-me'n només ha sigut avançar el que tenia pensat fer el proper estiu. Ara que hauríem format colla! Però, ja saps que he hagut de picar sola abans d'hora.

La present carta no és més que per excusar-me, si és que tinc excusa; tot i a la fi l'invent, si és que pot dir-se així, el provares abans que ningú, no podia ser una cosa roïna. Després de comprovar resultats i adonar-me de les propietats, fou quan vaig decidir el repartiment de pinyolets.

Aquí, a l'ONG, les coses no són com jo les havia imaginat; la gent és feliç malgrat la misèria que es palpa per tot arreu —és clar, no coneixen altra cosa. Sorprenentment mantenen el sentit de l'humor. I aquí em tens aportant el meu granet d'arena, millor dit, el meu pinyolet, tu ja saps, perquè t'ho dic. Porte tres mesos fent cau en aquest lloc i encara no he arribat a acostumar-me a la trista situació. Una situació que, a poc a poc que se'ls ajudara, aquests nadius no passarien les penúries d'aleshores; però, és clar, aquí no hi ha béns, no hi ha diners que obtenir pels països "civilitzats", no hi ha riqueses, encara que tenen altra cosa que jo no hi havia trobat fins que vaig acostar-me a aquesta gent: l'ÀNIMA.

Xavi

P.D. Hi continue assajant la dolçaina. A falta de tabal, els nadius, fent un rotgla, m'acompanyen amb palmes les cançons.

A les colles "Anem Anem" i Grup "La Plana" Colla de dolçainers i tabaleters, a les quals tinc l'orgull de pertànyer.

TONI DUCH

Aquella tardor freda vingué de colp, sense avisar. Malgrat la campanya de vacunació que llançà la Generalitat, els constipats i la grip vingueren per tot arreu.

Esgarrifat, un calfred corregué el cos de l'Andreu de cap a peus, però no podia faltar a la cita. Com cada dimecres havien quedat a l'alqueria de Xavier per tal d'assajar partitures noves, els anava bé i era un lloc on no molestaven a ningú. En les classes a què acudien dilluns i divendres a l'Escola municipal de tabal i dolçaina, la gent avançava de pressa i no era qüestió d'endarrerir-se; a més, no quedava tant de temps per a les properes fes-

Mandariner monumental de l'Estepar Foto: Jaume Gual

tes magdalenenques i s'havien compromès a fer les despertades en un sector gaiater.

En apropar-se a l'alqueria, s'adonà que Xavi era allí, el so del "Ramonet si vas a l'hort..." li donà la benvinguda. "La veritat és que toca bé", pensà l'Andreu, "en un curs que porta tocant la dolçaina d'oïda i aquest any de solfeig" —encara que en un principi li vingué de costa amunt el llegir partitures. Marcava els compassos bellugant el peu amunt i avall que tan a penes li asomava pel sòl encatifat de les fulles de la tardor de l'emparat, amb una dolçor que era difícil d'igualar, una dolçor que quan més carregat estava el seu cos de

CONTE

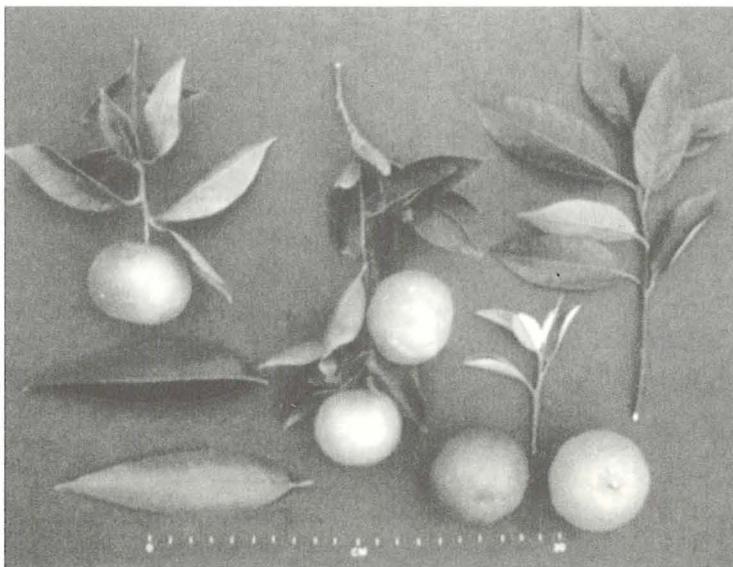
sucre, quan li acudia la pujada per la seua condició de diabètic, millor tocava la dolçaina. Segons paraules textuals d'ell: "sucre, dolç, dolçor, dolçaina".

Xavier era dels qui tenen les idees fermes, amb la quimera i convicció de fer les coses com cal. S'autodenominava "confit, bocí de sucre fi i endurir", ho deia rient-se, encara que li tocava administrar-se l'hormona de la insulina prou sovint, quan el confit era massa farcit de sucre, com deia ell.

També era de vegades tossut —massa vegades—, negligent d'altres, era el que es pot dir UN PERFECIONISTA; tenia l'obsessió de millorar tot el que feia. Com a bon sibarita, tot el que mamprenia entre mans ho acabava, i ho acabava bé. Tal vegada no festejava per no trobar la parella ideal, es movia per impulsos, a temporades, les afeccions les canviava sovint. Es barrejava per

una associació arqueològica; practicava el senderisme; la bicicleta; ara la dolçaina, aquests quefers els agafava amb tant d'esperit, amb tal convicció d'ànim que ho gaudia amb una intensitat insospitada, no pel fet de ser el millor, sinó per sentir el plaer en el lloc en què es desenvolupava en cada temporada, sense deixar al marge les altres coses que li agradava fer. Des de feia temps li comentà a l'Andreu la idea de pertànyer a alguna ONG, de l'ajut que podia oferir allà als menys afavorits. Ell era dels de "pensat i fet", tal vegada per aquella ànsia que sentia. El proper estiu dedicaria les vacances a l'empresa d'enllestir el que li rondava pel cap. Aquesta forma d'actuar no ho feia per esbalair a ningú, era la manera d'esbargir el seu temps en una causa justa, com l'últim Nadal, tancat voluntàriament amb un

grup prou nombrós dintre d'una església demanant el 0,7% de col·laboració per al tercer món i en contra del consumisme. Aquestes situacions les vivia d'una forma intensa, però sense tractar de convèncer a ningú que la seua manera d'actuar era l'adequada. No era gall dels que mostren una diferència notable per a traure pit, no era dels que fan les coses per comparar-se amb ningú, ho feia, perquè li naixia de dins.

Un pinyolet terapèutic..., de mandarina

Làmina morfològica: J. Albuixech

- *Fas mala cara.*
Comentà Xavi en vore l'amic del tabal.

- *Sí que estic fotut.*
Contestà Andreu posant-se la mà al front i pressionant-se els polsos, en un instint de minvar el dolor de cap que li produïa quan parlava.

Sense dir res, Xavier es tragué de la butxaca una capsa i li oferí a l'amic una d'aquelles píndoles nacrades en forma de pinyolet.—

- *Xucla'l sense tragar-t'ho.* _____

L'assaig començà. En acabar el repertori de les nou o deu cançons, Xavier li preguntà a l'amic com es trobava. La veritat és que aquella sensació de malestar que sentia l'Andreu s'havia esfumat. És més, notava un ímpetu anormal. Aquell pinyolet actuà com un ràpid analgèsic a l'hora de frenar els símptomes de l'engripada. En preguntar Andreu a l'amic sobre la procedència d'aquell medicament, al dolçainer li canvià el rictus del seu rostre, després el convidà a seure per a donar-li l'explicació i perquè no caiguera de cul. Xavier dubtava que Andreu creguera la història, però encetà el relat.

Tot començà l'any anterior per l'estiu, en llegir un reportatge en un suplement dominical el qual

---

CONTE

---

parlava sobre la criança de perles de cultiu a dins de certs mol·luscos i el procés per introduir el càlcul a l'interior de la conquilla per fer-se una massa sòlida per enduriment. El tafaner i manegueta de Xavier intentà alguna cosa pareguda. Arran d'injectar-se la dosi vespertina d'insulina per a disminuir la quantitat de sucre del seu cos, Xavi, sense extreure l'aguilla del braç, tornà a omplir la xeringa de la seua sang i, com si d'una prova es tractara, injectà una gota del líquid vermell a cadascuna de les tres petites mandarines que penjaven de la rama del taronger que era al costat de la figuera.

En passar el temps, el fruit anava a l'engròs; en arribar la tardor fou l'hora de comprovar l'experiment. Després de collir les mandarines entrades en color, Xavi assegut a l'emparrat tastà els gallons de la fruita; la dolçor de la molla era tan intensa que semblava ensucrada; però el més curiós fou quan s'adonà que els pinyols de les mandarines injectades, a banda de tenir un preciós color nacre-ataronjat, tenien una duresa que en tractar de mastegar un d'ells, Xavi es trencà l'empastat de la dentadura. A més, els pinyolets, en portar-los a la boca com si d'un caramel es tractara, deixaven una dolçor no embafosa i no tenien desgast. El fet de mantenir els pinyolets en la boca no els causava cap tipus d'erosió, per tant, aquell caramel es podria utilitzar de per vida.

De les tres mandarines injectades, Xavier obtingué uns quaranta pinyolets nacrats i a poc a poc, entre les amistats i companys de treball, els repartí assabentant-los de la seua dolçor i duresa.

Prompte l'assabentaren de les propietats curatives que havien notat en mantenir-los a la boca. Els pinyolets, en contacte amb la saliva, desprenien una quantitat de vitamines (A, B, C, ...) que era suficient com a mesura preventiva de malalties davant qualsevol organisme humà. Potser el descobriment superava de bon tros la penicil·lina com antibiòtic. El manegueta de Xavier havia descobert la pedra filosofal de la medicina, l'antídot i el remei per a la majoria de les malalties. Un treballador de la ceràmica, un aprenent de dolçainer, havia arribat al cim

de la ciència mèdica, a la teràpia que podria millorar la qualitat de vida a tothom.

Però prompte començaren els problemes. Sense saber com ni de quina manera, un dels pinyolets arribà a una poderosa firma farmacèutica. Els al·lucinats químics de la firma estudiaven a fons aquell pinyolet nacrat; les propietats espectaculars van enterbolir el coneixement científic d'aquells estudiosos. Les diferents proves a què fou sotmès el pinyolet donaren com a resultat el major guany de la història, però entre els prohoms de laboratori no hi havia acord sobre la seua composició, procedència o fabricació; l'únic que pogueren assegurar en els vuit o nou mesos d'estudi fou el valor que podria arribar a tenir aquell producte en el cas d'obtenir-lo en quantitat. Després d'informar al poderós consell d'administració de la multinacional, aquest optà per dur el tema en secret i encontrar el descobridor a més de fer-se amb els pinyolets que podien estar en circulació. Detectius privats pagats per la firma es posaren a treballar i no trigaren ni gens ni miqueta en arribar a Xavier. En l'entrevista amb els directores i el president de la multinacional l'assabentaren de les extraordinàries qualitats d'aquell producte analgèsic, vitamínic i preventiu de malalties i li demanaren negociar l'obtindre la fórmula a canvi de poder i diners. Segons un dels homes del consell d'administració, els pinyolets superarien en consum mundial inclús a l'ASPIRINA o la COCA-COLA, però al mateix temps, esdevindria en l'ocàs de les companyies farmacèutiques. Xavier els mirava decebut, bocabadat pel que escoltava. Era clar, no volien el producte per comercialitzar-lo, el que pretenien era no traure'l al mercat, puix el nivell de vendes farmacèutiques baixaria de tal manera que causaria la ruïna de la multinacional. No hi arribaren a cap acord. Xavier, després de collir en secret i extreure els pinyolets de tota la collita d'enguany de la finca, desaparegué sense deixar cap pista ni rastre del seu parador. Tan sols hi hagué la carta rebuda aleshores per l'Andreu.

OPINIÓ

LLIGAMS ENTRE CASTELLÓ I LLEIDA*

Malgrat que en aquests moments les conjuntures polítiques arriben a ser incomprensiblement força complexes, les relacions veïnals entre valencians i catalans van fent forat, potser no al ritme que hom desitjaria, però són una realitat natural. Els lligams entre Lleida, Castelló i el País Valencià són més forts del que ens imaginem. Indubtablement, compartim una història amb personatges com el mateix rei Jaume I, venerat a Castelló i a les nostres terres com un dels símbols indiscutibles que ens uneixen a tots plegats: des de Guardamar a Salses i des de Fraga a l'Alguer.

La primera vegada que vaig arribar a Castelló, en la dècada dels anys 60, la recordo com una ciutat oberta i lluminosa, ampla i plana. Una ciutat que hui, malgrat les servituds que el desenvolupament comporta, conserva el seu encant particular, amb les seves entranyables tradicions i costums, les seves llegendes fidelment transmeses de generació en generació i fins i tot la seva mitologia familiar i casolana. Durant la meua adolescència, al costat del Dr. Josep Pont i Gol, vaig aprendre a estimar aquestes terres i la seva gent.

Els meus llibres de lectura van ser els d'autors castellanencs com Àngel Sánchez Gozalbo i el seu recull de narracions *Bolanger de Dimonis*, el pintor Lluís sales Boli i el seu relat *Fontrobada*, i molt especialment, Josep Pasqual Tirado i la seva obra de mitologia local i costumista, *Tombatossals*. Però cert, quan parle de fets i personatges compartits

entre els nostres pobles vull afegir que a Bellpuig, municipi de la comarca de l'Urgell del qual sóc alcalde, també hi tenim un Tombatossals, concretament un gegant que vam construir fa uns anys i que, a honor i glòria del poble de Castelló, vam batejar amb aquest nom. Personalment, sempre he admirat aquesta habilitat castellanenca i antroponímica de cercar noms tan ben trobats, com és el cas del

mateix Tombatossals, Bufanúvols o Arrancapins, perquè tots són personatges de llegendes, relats i imatges, escoltades o vistes durant la meua infantesa, que conformen el nostre imaginari col·lectiu i ens uneixen com a poble: i això, aquest sentiment de pertinença i arrelament, és el que jo vaig sentir en el Castelló d'aquells anys.

És a partir de llavors, també, arran de les joves però arrelades festes de la Magdalena, que descobreixo, d'una manera molt popular i tradicional, una part de la història comuna i totalment desconeguda: el rei Jaume, Na Violant d'Hongria, els cavallers i senyors de la Conquesta són símbols que, lleidatans i castellanencs, ens els sentim ben nostres.

De Lleida a Castelló,
750 anys després

Els lleidatans hem mantingut al llarg dels segles el caràcter d'una societat activa, treballadora i dinà-

Avinguda de la Mar (Castelló de la Plana)

Foto: Arxiu J.Campos

 OPINIÓ

---

mica, que ha après a treure de la terra el necessari per sobreviure i avançar. I és precisament ací, en aquest espai de temps, que naixerà un dels projectes polítics més avançats de la història d'Europa: la corona d'Aragó. Lleida es va convertir en la porta d'entrada a les aspiracions del rei Jaume I al País Valencià. Les fortificacions de les comarques de Lleida acollien les hosts del rei i des d'allí es dirigien les diverses etapes de la conquesta.

Al 1233, Jaume I va conquerir el castell Vell als sarraïns i va donar les terres guanyades a son oncle Nunó Sancho. Aquest, senyor de Castelló, com vostès ja saben, va concedir el 1239 la Carta Pobra als moradors del castell per a baixar al pla i repoblar l'antiga alqueria mora de Benimahomet, però no fou fins un 8 de setembre de 1251 que el rei conqueridor signà el privilegi de trasllat de Castelló, des de la ciutat de Lleida estant.

L'aportació lleidatana a la repoblació de Castelló s'inicia ben aviat i és així com apareixen cognoms com Aulas, Segarra, Comes, Fonollers, Clavell, Despi, Almenar, Moragues, Manresa, Balaguer, Belllloc i Tàrrega. I si donem un colp d'ull al *Llibre del*

Repàrtiment de València, on hem d'anar a pouar les notícies més interessants i documentades per a calibrar la importància que a Lleida va correspondre en el repoblament, trobarem com foren els combatents lleidatans els que obriren bretxa als murs per expugnar València l'any 1238, fet que donà peu a la dita popular: Lleida l'ha forat!

El doctor Sánchez Adell, cronista oficial de Castelló, ha caracteritzat aquest corrent poblador de la Plana conformat majoritàriament per catalans

“procedents del Pallars i uns altres llocs del Pirineu” i també aragonesos. Va ser llavors quan la guerra contra els mudéjars havia acabat, i el castell de la Magdalena havia quedat reduït a una funció de representació oficial, el moment en què s'establiren una trentena de colons a l'alqueria de Benàrab, que es van convertir en el nucli originari de la vila de Castelló. Amb la llicència de trasllat, atorgada el 8 de setembre de 1251, Jaume I no feia més que formalitzar el que era una naixent realitat. El rei autoritzava Ximen Pérez d'Arenós, lloctinent en el regne de València, per canviar la ubicació de la vila “ a

qualsevol lloc que us parega dintre del terme de Castelló”, concedint franquícies, és a dir, llibertats socials als seus pobladors com l'exempció fiscal.

L'historiador Manuel Betí intenta buscar una justificació històrica a l'origen de les festes de la Magdalena. Així, quan explica les primeres donacions de cases i terres en el pla castellanenc, promogudes en 1249 per iniciativa de Jaume I, explica: això degué de succeir per març. Vet ací el fet originari de la festa de la Magdalena. I la seva típica romeria. Aquesta justificació no respon als fets històrics (com bé sabeu) però, parado-

xalment, la romeria de la Magdalena expressa, amb una fidelitat sorprenent, l'essència de la nostra història, el retrobament col·lectiu d'una ciutat amb els seus orígens. I és el fet que avui em dona la possibilitat tan grata de participar i d'oferir-vos la meua visió personal sobre les relacions entre les terres de Castelló i les terres de Lleida.

Josep Pont i Sans,
President de la Diputació de Lleida

Els primers pobladors procedien del Pallars i d'uns altres llocs del Pirineu
Foto: Arxiu J. Campos

POESIA

Ciutat remor*
(Oda a Castelló)

Oh ciutat estimada!, rabassa maternal,
pàtria de l'olor dolça i del meu temps,
tàlem primordial dels meus afanys:
Una memòria d'oli i aljubs descansa
en la teua pell dormida de segles i aurores
com una remor antiga que encara busque
per a trinar-la amb versos d'amor,
oh, Castelló del cor!,
respir i nafra del meu cant.

Tendres fulles d'olivera encimbellen el teu front,
oh, ciutat activa!, catifa verda que no altera el vent
ni l'hivern.

T'he vist jove, avui, des del bell jardí
de primavera dels meus ulls renovats.
I no em sent trist, malgrat que visc el dol
pel bes que mai no he fet,
i el meu cor s'esquinça afligit
vora els teus llavis vaporosos,
tresors que enyore i anhele.

Vens d'una nit deficiosa d'estrelles i argelagues,
que dorm entre el gos i la rabosa, entre el castell,
arada i rastell, oh ciutat lleial!,
beneïda pels alissis blaus de la concòrdia.
Però, els dies s'afuen i les hores cauen com fulles de marbre
sobre els carrers tacats de llum i sutge,

on cada dia escolte, captiu d'un breu destí,
aquesta remor que m'acreix amb dits d'heura,
l'anhel, l'or i el foc que enfilen vol
a mig camí de la posta.

Vens d'una mar culta i clàssica que t'amava,
de la creu, de l'espasa i la sang;

PREMIO DE POESÍA
FLOR NATURAL 2002

Ofrenda de
Entidades y Empresas
a las Reinas de las Fiestas de
Castellón 2002

Acto Cultural
Salón de Plenos del Palacio Municipal

Sábado, 23 de febrero, 12 horas.

POESIA

d'una cruïlla de mans i veus diverses
que sembren el blat o llancen la xàrcia.

Vas i vens, oh castell de pau!

—nissaga d'homes i dones de sal—,
etern vaivé que creix i s'escampa com esbart d'ocells.

Però, els teus dits, oh ciutat primordial!
sempre seran el coixí tou del meu poble,
del meu.

Avui, ciutat, t'he respirat la pell i el cor,
l'hàlit tebi i olorós de tarongina,
la salaborr dels teus pits de dona antiga.

Oh pàtria vítria i mineral!,
mantell de pedra nugat amb llaços gòtics.

T'he palpat les natges, la melangia dels grisos i els grocs
de totes les fulles caigudes, oh llorer lliberal!,
i els teus somnis de llambordes humides de rou,
i algun repic de campanes encara indestriable.
Carrers de Pescadors, Plaça Major, Sant Roc...

Et passege i em detinc i em pessige la pell
i em mossegue els llavis per sentir-te viva,
i et contemple a les axil·les del passeig,
entre els forats de les fulles i el xiuxiueig dels ocells,

la llum que s'adorm silenciosa
a les rames més altes dels plataners,
i les ombres immenses i festejades
que cauen sobre la molsa dels dies.

I et sent, ciutat manyaga, el teu batec ancestral,
el teu respir que em sap a fira i llepolia.

Probablement, jo hi passaré fugaç.

I les conques buides dels meus ulls ja no t'hi veuran pas.

Només seré un eco breu, de canya buida, a l'horitzó.

No tot serà, però, silenci,

car els teus carrers esdevindran fang o veu,

sorolls entre la pols, foc o neu,

o síl·labes de calç al fons de la memòria;

car el teu nom, Castelló, romandrà viu,

com respir d'alba,

oh ciutat remor!,

com una esperança.

Joan Bta. Campos i Cruaïnes

JUNTA DE FESTES DE CASTELLÓ

EXCELENTÍSSIMO AYUNTAMIENTO
DE
CASTELLÓN DE LA PLANA

750 anys de la
Fundació de la Ciutat
de Castelló de la Plana

INFORMACIÓ

PROGRAMA D'ACTES DEL 750 ANIVERSARI DE LA FUNDACIÓ DE CASTELLÓ DE LA PLANA

— GENER - FEBRER - MARÇ DE 2002 —

Gener

Del 12 de gener al 3 de febrer Exposició: *750 Anys- 30 documents. Naixement i desenvolupament de Castelló de la Plana.* Fundació Dávalos-Fletcher.

15 de gener a les 19, 30 h Conferència: *Origen i fundació de Castelló.* Enric Guinot. Centre Municipal de Cultura.

17 de gener a les 19, 30 h Conferència: *Els cofres del rei, el Castelló de la Baixa Edat Mitjana.* Pau Viciano. Centre Municipal de Cultura.

22 de gener a les 19, 30 h Conferència: *Castelló i la Plana després de la desfeta d'Almansa.* Vicent Gil. Centre Municipal de Cultura.

24 de gener a les 19, 30 h Conferència: *Maneres d'imaginar Castelló: la identitat local. contemporània.* Ferran Archilés. Centre Municipal de Cultura.

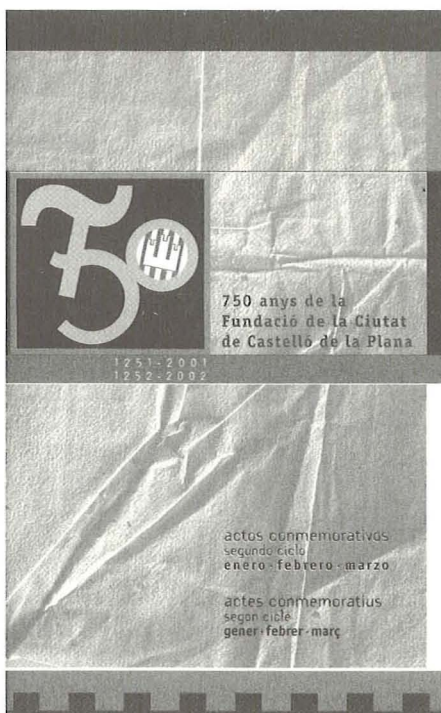
15 de febrer a les 19, 45 h

Conferència: *Literatura i imaginari col·lectiu a Castelló.* Vicent Salvador. Ateneu de Castelló.

19 de febrer Cicle de música clàssica. **Brodsky Quartet.** Teatre Principal.

22 de febrer a les 19, 45 h Conferència: *Ricardo Carreras i el seu temps.* José Luis Aguirre. Ateneu de Castelló.

Del 26 de febrer al 14 d'abril Exposició: *Castelló 750 anys, imatges per a una història.* Sala Bancaixa Sant Miquel.

Portada del llibret dels Actes commemoratius del 750 Aniversari de la Fundació de la Ciutat de Castelló de la Plana. Segon cicle

Març

Del 2 al 10 Festes de la Magdalena. *Espectacle Tombatossals.* Xarxa Teatre.

12 de març Cicle de música clàssica: **Orquesta Sinfònica i Cor de Craiova.** Principal.

Febrer

8 de febrer a les 19, 45 h Conferència: *La literatura dels conqueridors.* Vicenç Beltran. Ateneu de Castelló.

20 de març

Cicle de música clàssica: **Paul-Badura-Skoda.** Teatre Principal.

15 i 16 de març *Jornades de Cultura Popular a Castelló.* Centre Municipal de Cultura.

21 i 23